

ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ „РОЗТОЧЧЯ” В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

Постановка проблеми: За умов багатого рекреаційного потенціалу територія українсько-польського Розточчя є потенційно привабливою для туризму. Але для ефективної туристичної діяльності пропонується формування розточанського туристичного кластеру на прикордонній території обох держав – України і Польщі.

Аналіз останніх публікацій та досліджень: Тематикою рекреаційного природокористування на території Розточчя цікавиться багато вчених, як польських, так і українських. Це, зокрема, С.Банцяж, Р.Федан, Я.Кравченко, Б.Шумилович, Ю.Зінько, І.Ванда та багато інших. Проблематиці кластерів свої наукові праці присвятили такі вчені як Ж.Мінгальова, С.Ткачова, Н.Чорненька та ін.

Мета і завдання: обґрунтування створення туристичного кластеру Розточчя Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується впливом кризи практично на всі її галузі. Не стала винятком і туристична галузь. Це проявляється, в першу чергу, у зменшенні попиту на дорогі тури в екзотичні країни і його зростанні на недорогі подорожі в межах держави, або ближнє зарубіжжя. Тому територія українсько-польського прикордоння, зважаючи на співвідношення ціни і якості відпочинку, має всі шанси дістати поштовх для розвитку рекреації. Одним з найпривабливіших в рекреаційному відношенні тут є регіон Розточчя.

Розточчя, крайня північно-західна частина Подільської височини, починається в околицях міста Львова і простягається вузьким горбистим пасмом (до 20 м завширшки) на північний захід в Польщу до міста Красника. Розточчя – це флористична межа Центральної і Південно-Східної Європи. Тут широколистяний ліс переходить у лісостеп.

Ліси є характерною ознакою ландшафтів Розточчя. Тут ростуть дуби, буки, ялиці, смереки, явори, клени – це унікальне поєднання.

Територію Розточчя також характеризує вододіл. Води більшості рік і струмків потрапляють до басейну Балтійського моря, а частина з них на українській території впадає до Чорного моря. Чудові природні умови сприяють тут утворенню різних правових форм охорони природи. На території Польщі – це Національний Розточанський Парк (8480 га), Щебжешинський ландшафтний парк, Краснобродський ландшафтний парк, Південнорозточанський ландшафтний парк а також Ландшафтний парк Пущі Сольської. Крім того, іншими формами охорони природи є заповідники і пам'ятки природи. На українській стороні Розточчя природа перебуває під охороною в Яворівському Національному Парку (7078 га), Державному Заповіднику „Розточчя” і Рава-Руському Ландшафтному Парку. З метою комплексної охорони природи планується створення Міжнародного Біосферного Резервату „Розточчя Окрім природної краси лісів, озер і рік, Розточчя – це унікальне поєднання історико-культурних та архітектурних пам'яток українського, польського, єврейського та інших народів на порівняно невеликій території. Це і дерев'яні українські церкви, і римо-католицькі костели, палаци та замки польських і українських родів, давні синагоги і єврейські цвинтарі, численні музеї. Все це сприяє тому, що тут розвивається активний, пізнавальний та інші види туризму.

Окрім цього, є тут чудова можливість оздоровитися, адже діючі санаторії Шкло і Немирів Львівської області та санаторії у Красноброді та Горинцю-Здрої з польської сторони – яскраве тому підтвердження.

Найбільшими туристичними центрами українсько-польського Розточчя з огляду на відвідуваність туристами, є міста Львів, Жовква та Замостя (останнє, хоч і не входить територіально до Розточчя, проте межує з ним). Інші туристичні та потенційно туристичні центри з української сторони – це Крехів, Куликів, село Потелич, Янів, Немирів, Яворів з околицями, Шкло, село Страдч, село Прилбичі. З польської сторони, окрім Замостя, існують Юзефов, Щебжезин, Звєжинець, Неліш, Сусець, Радечніца, Томашув

Любелський та Белжец. Короткий опис основних туристичних атракцій цих центрів подається у табл. 1.

Табл.1 Основні туристичні центри Розточчя та їх визначні пам'ятки.

Назва туристичного центру	Визначні пам'ятки і місця для відвідання
Львів	„культурна столиця України»; центральна частина міста і собор св. Юра занесені в число пам'яток ЮНЕСКО. Близько 100 церков, 20 музеїв, численні парки, унікальний історико-культурний заповідник „Личаківський цвинтар».
Жовква	Ренесансне місто, центральна частина якого має статус державного історико-архітектурного заповідника. Замок-резиденція Яна III Собеського, давні оборонні мури і брами, колегіата св. Лаврентія (усипальниця роду Жолкевських), василіанський монастир і церква Христа Чоловіколюбця з унікальними розписами у стилі української сакральної сецесії, домініканський костел, синагога XVIIIст.
Крехів	Василіанський монастир (XVII ст.) з оборонними мурами, вежею-дзвіницею, келіями і відреставрованими церквами. Мальовнича стежка до джерела і печер, де жили перші монахи василіанського монастиря.
Куликів	Перша згадка датується 1399 р. Костел св. Миколая XVI ст.
с. Потелич	Найстаріша збережена в Україні дерев'яна церква св. Духа з 1502 р., збережена давня хутірна забудова
Немирів	Один з найстаріших курортів України, якому понад 200 р. Родовище сульфідних вод – найбільше в Україні, відоме з XVI ст.
Шкло	Бальнеологічний курорт на основі мінеральних вод і грязей, відомих з XV ст., розташований у лісо-парковій зоні.
Янів	Засноване 1611 р. Костел Пресвятої Трійці XVII ст., Янівський став. Недалеко від Янова пам'ятна табличка про те, що тут проходить Головний Європейський вододіл
с. Страдч	Старовинне село Княжих часів. Церква на Страднецькій горі, якій надавали численні відпусти Римські Папи, цвинтар з могилами XVI ст., печера з храмом Нерушимої Стіни всередині

с. Прилбичі	Родинне гніздо Шептицьких, усипальниця Шептицьких на місцевому кладовищі.
Змостя	„Перлина Ренесансу», збудована за проектом італійського архітектора Бернардо Морандо. Кафедральний собор XVII ст., палац Замоївських, будівля Замоївської Академії з XVI ст., синагога XVII ст., давня українська церква (зараз костел), давні фортифікації, музей Арсенал, Сакральний музей.
Звезинець	Бароковий костел XVIII ст., збудований на острові невеликого ставу, також унікальний пам'ятник на честь знищення лиха сарани в 1711 р.
Юзефов	Заснований у 1725 р. Томашем Юзефом Замоївським. Парафіяльний костел XIX ст., синагога XVIII-XIX ст., ратуша XVIII ст., єврейський цвинтар, музей каменярства. Недалеко від Юзефова у Пущі Сольській можна оглянути комплекс каменоломень.
Щебжешин	Руїни замку XVI ст., костел св. Миколая у стилі „люблінського ренесансу XVII ст., пофранцисканський ансамбль цього ж періоду з костелом св. Катерини, синагога XVII-XVIII ст., церква зі збереженими поліхромними розписами XVI ст., єдиний у Польщі пам'ятник жуку (хрущу).
Неліш	Дерев'яний костел п.пол. XIX ст. з бароковим вівтарем, дерев'яна каплиця з 1906 р. Затока Нелішу, т. зв. „Замоївське море», де у весняно-літній період скупчується до 12 тис. птахів різних видів - місце для водного відпочинку.
Сусец	В околицях Сусця знаходиться заповідник „Над Танвою», де можна побачити кільканадцять невеликих водоспадів, які тут зветься „шуми», також знаходиться середньовічне городище „Костелик».
Радечніца	Тут знаходиться місце паломництва – санктuariум (лавра) св. Антонія Падуанського і монастир отців бернардинів. Тут виступають вапнякові джерела води, які не замерзають навіть взимку.
Томашув Любельський	Дерев'яний костел у стилі бароко XVII ст., башня пожежної сторожі, дерев'яна церква кін. XIX ст. За 4 км від міста знаходиться заповідник „Пекелко», де можна побачити 68 величезних кам'яних брил – залишків льодовикового періоду.
Белжец	Монументальне місце пам'яті і музей на спомин про те, що з 1941 по 1942 рр. німцями тут було знищено близько півмільйона людей.
Гребенне	За деякими свідченнями, найцінніша в Польщі греко-католицька церква XVII ст.

Така велика кількість туристичних центрів з унікальним поєднанням пам'яток природи і культури дає великий шанс розвитку туристичної галузі.

Проте, для перетворення Розточчя в привабливу і прибуткову територію відпочинку, замало одних рекреаційних ресурсів. Останнім часом в науковій літературі обґрунтовано нове поняття „туристичного кластеру», метою якого є підвищення конкурентоспроможності продукції чи послуг та економічне зростання регіону. Кластер – це галузево-територіальні добровільні об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади для здійснення певної мети. Розточчя, на нашу думку, належить до привабливої території застосування кластерних технологій. Адже історико-культурні заповідники, мережа природно-заповідних територій, заклади рекреаційної інфраструктури, органи державної влади, вищі навчальні заклади і туристичні фірми, які тут знаходяться це потенційні члени можливого кластера.

Стратегічним проектами розвитку кластера є:

1. взаємозв'язки між підприємствами, які роблять учасників сильнішими
2. порівняно з тими підприємствами, що працюють поодиночі;
3. кооперація та співпраця, які є стимулами до пошуку нових, більш досконалих методів роботи, орієнтація на інновації, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
4. орієнтація на потреби ринку, які є головним фактором визначення загальної стратегії кожного окремого виробництва загальній стратегії розвитку регіону.

Для утворення оригінального туристичного продукту на території Розточчя можна розробити спільні українсько-польські тематичні екскурсійні маршрути. Для цього потрібне об'єднання зусиль туристичних фірм і організацій, а також сприяння місцевих органів влади як з української, так і з польської сторони. Такі маршрути повинні охоплювати всю територію Розточчя, а тематика може бути різною, наприклад: „Резиденціями польського короля Яна III Така велика кількість туристичних центрів з унікальним поєднанням пам'яток природи і культури дає великий шанс розвитку туристичної галузі.

Проте, для перетворення Розточчя в привабливу і прибуткову територію відпочинку, замало одних рекреаційних ресурсів. Останнім часом в науковій літературі обґрунтовано нове поняття „туристичного кластеру», метою якого є підвищення конкурентоспроможності продукції чи послуг та економічне зростання регіону. Кластер – це галузево-територіальні добровільні об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади для здійснення певної мети. Розточчя, на нашу думку, належить до привабливої території застосування кластерних технологій. Адже історико-культурні заповідники, мережа природно-заповідних територій, заклади рекреаційної інфраструктури, органи державної влади, вищі навчальні заклади і туристичні фірми, які тут знаходяться це потенційні члени можливого кластера.

Стратегічним проектами розвитку кластера є:

- взаємозв'язки між підприємствами, які роблять учасників сильнішими порівняно з тими підприємствами, що працюють поодино;
- кооперація та співпраця, які є стимулами до пошуку нових, більш досконалих методів роботи, орієнтація на інновації, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;

орієнтація на потреби ринку, які є головним фактором визначення загальної стратегії кожного окремого виробництва загальній стратегії розвитку регіону.

Для утворення оригінального туристичного продукту на території Розточчя можна розробити спільні українсько-польські тематичні екскурсійні маршрути. Для цього потрібне об'єднання зусиль туристичних фірм і організацій, а також сприяння місцевих органів влади як з української, так і з польської сторони. Такі маршрути повинні охоплювати всю територію Розточчя, а тематика може бути різною, наприклад: „Резиденціями польського короля Яна III.

Собеського», „Давні греко-католицькі святині Розточчя», „Маршрут любителів риболовлі», „Заповідна природа Розточчя» та ін. Звичайно, для

цього потрібні бажання, кошти, спільний бізнес-план для створення такого туристичного проекту, ефективна реклама. Для привабливості даної території важливо також спільними зусиллями покращувати рекреаційну інфраструктуру, впроваджувати новітні технології ведення екскурсій тощо. Перешкодою на шляху до цього можуть бути: нерівномірний економічний рівень розвитку території з обох сторін, неефективна робота на пунктах пропуску кордону між Україною і Польщею, певна політична заангажованість, пов'язана із тлумаченням історичного минулого тощо. Саме в цьому випадку доречною буде співпраця між органами місцевої влади та самоврядування різних рівнів.

Висновок: Створення туристичного кластеру – довготривалий і працемісткий процес. Тому потрібно враховувати різноманітні економічні, юридичні, політичні фактори і обґрунтувати вигоду від такого проекту. На нашу думку, польсько-українське Розточчя має всі шанси для здійснення ефективної рекреаційно-туристичної діяльності в межах туристичного кластеру.

Список літератури:

- 1.Ванда І.В. Активізація туристично-рекреаційного потенціалу Українського Розточчя: суспільно-географічні аспекти // Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ Галицького інституту імені В'ячеслава Чорновола, 2006. – Випуск 2. – С. 140 - 144
- 2.Семенов В., Мозгальова В., Давиденко І. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону //Регіональна економіка. – 2006. - №3(41). – С.79 – 89
- 3.Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. 3- тє вид., доповнене і перероб. – К.: Атіка, 2008. – 392 с.